

אתרים
ATARIM
רצועת החוף של
תל אביב-יפו
TEL AVIV-YAFO
COASTLINE

תמונת מצב החוף והים תל-אביב-יפו

דוח שנתי 2017

תוכן עניינים

4	פתח דבר
6	קצת על אתרים
7	קצת על תל־אביב-יפו
10	שלבי פיתוח רצועת החוף של תל־אביב-יפו
11	עיקרי הממצאים
12	ערך 1 - טבע
17	ערך 2 - תושבים
23	ערך 3 - קהילה
26	ערך 4 - עיר
32	ערך 5 - עולם
36	תודות

ב-2015 עם איחוד רצועת החוף, החלה חברת אתרים בפיתוח מודל ניהול המשלב בין גורמים שונים ומגוונים, מאזן בין צרכים, הזדמנויות ואתגרים ושואף לייצר מרחב משופר לטובת הקהילה, העיר והסביבה.

רצועת החוף מורכבת ממרחבים ומאפיינים רבים: מי הים עד ל-400 מטר מקו החוף, חופים מוכרזים, מכלול שטחים פתוחים ופארק חופי, מרחבי פנאי ומסחר וארבע מעגנות - נמל יפו - נמל דייגים פעיל, מרינה תל-אביב, נמל תל-אביב, ומעגנת רידנינג העתידית. סה"כ 8000 מ"ר רבוע, לאורך 14 ק"מ, מגבול הרצליה ועד גבול בת ים בדרום. תחום הסביבה החופית - 300 מ' מקו החוף מזרחה ו-400 מ' מערבה לתוך הים.

במרחב זה ניתן למצוא 203 מיני צמחים, 91 מלונות, 5,000 שמשיות, 15,000 פעילי ספורט ימי, הוסטלים, יותר מ-278 ברים ומסעדות, יותר מ-9 מיליון מבקרים בשנה. כל אלה דורשים ניהול משלב, המאפשר את הקיום של כל אחד מההיבטים ברצועת החוף, ושל כולם יחד.

לשם כך, אנחנו מגבשים את מודל תל-אביב-יפו לניהול משולב ומקיים של רצועת החוף. התהליך שלנו מתבסס על ארבעה עוגנים:

1. התכנית האסטרטגית של תל-אביב-יפו
2. תכנון המרחב הימי
3. מודל ה-ICZM - שאושר על ידי מדינות הים התיכון, כולל ישראל, ב-2014.
4. חזון אתרים לרצועת החוף שמציג 5 ערכי יסוד:
 - א. טבע - ריאה כחולה, שימור
 - ב. תושב - מקום לכולם, נגישות, בטיחות והוגנות
 - ג. קהילה - שיתוף כלל בעלי העניין, מרחב קהילתי פתוח
 - ד. עיר - ניהול מושכל ומבוסס ידע בשיתוף כלל גורמי העירייה
 - ה. עולם - קידום שיתופי פעולה ולימוד הדדי לטיפוח ופיתוח רצועת החוף

השנה הקמנו בסיס ראשוני למרכז ידע, שיחבר את הקהילה לחוף ולים ויספק לעיר ולחברת אתרים מידע והבנה עמוקה יותר על מכלול הרצועה, כסביבת חיים עירונית ואקולוגית.

דוח זה הינו חלק מתהליך מיפוי המצב הקיים של רצועת החוף העירונית. המסמך מורכב מחמישה פרקים בהתאם לחמשת הערכים (המצוינים לעיל) בתפיסה האסטרטגית של חברת אתרים: בכל פרק מוצגים נתונים כמותיים יחד עם הסברים מילוליים, דוגמאות מוצלחות ותובנות מהעולם.

במסגרת התהליך ערכה חברת אתרים מחקר מקיף על ניהול רצועות חוף עירוניות ברחבי העולם, במטרה ללמוד ולהטמיע פרויקטים חדשניים בעיר תל-אביב-יפו. במסמך משובצות דוגמאות נבחרות, המהוות נקודת למידה בתהליכי הפיתוח של רצועת החוף בעיר.

ברמה המקומית, מוצגות דוגמאות נבחרות מפיתוח רצועת החוף העירונית בשנים האחרונות.

המשימה העיקרית בכתיבת הדוח הראשון היא, לאתר את הגורמים המדידים האינדיקטיביים ביותר למצב הקיים של רצועת החוף. בעזרת נתונים אלה, נוכל לזהות מגמות והתנהגויות ברצועת החוף, לאתר אתגרים והזדמנויות ולתרגם אותם ליעדים לשנים הבאות.

"עיקרי הדברים מודגשים בסוף ההקדמה. עוקבים להם מופיעים יתר הנתונים בחמישה פרקים על פי חמש הערכים המובילים"

זהו דוח מצב הראשון לרצועת החוף של תל-אביב-יפו, מטרתו לא רק להציג את המצא, אלא לזהות ולהצביע על חוסרים בנתונים ובמידע, להגדיר נושאים הדורשים מעקב לשנים הבאות. רשימת הנתונים שעדיין אינם בנמצא, מופיעה כנספח בהמשך המסמך.

עו"ד ירון קליין
מנכ"ל קבוצת אתרים

קצת על אתרים

חברת אתרים תחגוג השנה 50 שנות פעילות בתחומי הפיתוח, הנחת התשתיות, שדרוג רצועת החוף, והובלת חזון לניהול רצועת החוף וקידום העיר תל-אביב-יפו כעיר חוף מובילה. אנו שמחים לפרסם את הדוח הנוכחי, המחבר את העשייה בעבר לחשיבה חדשנית בהווה ולמבט לעתיד.

חברת אתרים היא חברה עירונית העוסקת בתכנון, פיתוח וניהול אתרי תיירות ונופש, אמנות ותרבות, אזורי פנאי ופרויקטים נוספים המשמשים לקידום התיירות בתל-אביב-יפו. החברה הוקמה בשנת 1968 בשיתוף משרד התיירות ועיריית תל-אביב-יפו במטרה לפתח אתרי תיירות בעיר. כבר מתחילת דרכה התמקדה מרבית פעילותה ברצועת החוף, מתוך הערכה שזהו נכס מרכזי לעיר, לתושביה ולמבקרים בה. החברה הובילה וביצעה פרויקטים מרכזיים לאורך רצועת החוף והמרחבים המשובצים בה, בין היתר: פיתוח נמל תל-אביב ויריד המזרח, שדרוג מרינה תל-אביב, חידוש טיילת להט ומכלול הדרכים, שבילי הגישה והאופניים ומתקני הפנאי לאורך הטיילת.

בשנת 2016 הושלם תהליך איחוד אחזקות עיריית תל-אביב-יפו במהלך מאחד ומשלב לניהול רצועת החוף, שעד אז נוהלה על ידי גופים שונים - עירוניים, ממשלתיים ומשותפים לעיר ולממשלה. עיריית תל-אביב-יפו רכשה את חלקה של הממשלה במטרה להפעיל חברה אחת עם אסטרטגיה אחת והנהלה אחת לניהול החלל הציבורי הגדול בעיר.

חברת אתרים, שואפת לחבר בין העיר לרצועת החוף והים החברה פועלת להטמיע את הערכים המאפיינים את העיר דוגמת פלורליזם, יזמות, חדשנות, ובעיקר "פעילות ללא הפסקה", בהווה של רצועת החוף. חזון חברת אתרים הינו חיבור העיר והים על ידי פיתוח מרחב רצועת החוף והים כמשאב ציבורי: **ריאה כחולה, נגישה ושווה לכל כים, המנוהלת כיחידה אחת, הפעילה בכל ימות השנה, שבה מרוכזים עוגני פעילות עבור תושבי העיר, קהילות שונות ותיירים, הממצבים את תל-אביב-יפו כעיר חוף מובילה.**

קצת על רצועת החוף של תל-אביב-יפו

במהלך השנים מנהלת העיר תל-אביב-יפו יחסי קרבה וריחוק עם החוף והים. נחום גוטמן כינה את הים "הקיר הכחול", והוא זה שקובע את "אופייה ואת יופייה" של העיר תל-אביב-יפו. בשנות השבעים נתפס קו החוף של העיר כאזור שוליים מדורדר - חלקו מקום של פשע ואלימות וחלקו אתר מוזנח ומלוכלך. בשיתוף עם חברת אתרים החלה העירייה לקדם תכנית שיקום כוללת במטרה להחזיר את תושבי תל-אביב לחוף הים. תכניות הפיתוח החדשות ביקשו לבנות חוף עם שירותים מודרניים, כדי למשוך את הציבור הרחב ולהציע לו יתר נוחות ויתר הנאה. חשוב לציין, כי תשומת לב מיוחדת הוקדשה לפיתוח הסביבה, כבישי הגישה אל החופים, החניה והמתקנים.

בהמשך, התפתחו ברצועת החוף חיי תרבות ומקומות בילוי, ובכלל זה בתי מלון, מסעדות ובתי קפה. פרקים נוספים בהתפתחות רצועת החוף כללו בניית מרינה בתל-אביב, שיפוץ בריכת גורדון המיתולוגית וחידוש מתחם יריד המזרח. כיום חיבור העיר אל הים מתבטא ברצועת החוף המתחדשת. מתחמי החוף והטיילת יצרו מרחבים מגוונים המעודדים אופנים רבים של שימושים ברצועת החוף והים ומאפשרים את התמזגות העיר אל רצועת החוף והים.

חשיבות פיתוח רצועת החוף כמשאב ציבורי נגיש מעוגנת גם בתוכניות הפיתוח העתידיות של העיר ובולטת בתוכנית האסטרטגית.

אסטרטגיה עירונית²

רצועת החוף, מרכיב חשוב בזהותה ובאופייה של תל-אביב-יפו, היא עמוד שדרה תפקודי ועיצובי ומוקד פעילות מרכזי בעיר. לפי התכנית האסטרטגית שפרסמה עיריית תל-אביב-יפו ב-2005 ועודכנה ב-2017, מבקשת העירייה לחזק את הקשר בין המרחק הבנוי למרחב חוף הים באמצעות שיפור החיבור בין רחובות העיר וטיילת החוף, שיפור איכות חזית הבינוי העירוני לאורך החוף והרחבת מגוון הפעילויות לאורך **רצועת החוף תפוח כמרחב ציבורי איכותי רציף, מזמין ונגיש, הפעיל בכל ימות השנה. העיר תטפח את משאב הים, הן כמשאב טבע, כמאפיין איכותי של הזהות העירונית והמרחב הציבורי והן כמקום לפעילויות נופש, בילוי, תרבות וספורט הייחודיות לחוף הים.** פיתוח רצועת החוף העירוני ממצב את תל-אביב-יפו כעיר חוף מובילה ברמה הארצית והבינלאומית.

קווי המדיניות

- המשך פיתוח המרחב הציבורי לאורך רצועת החוף עבור כלל הציבור.
- חיזוק החיבור הפיזי, התפקודי והחזותי בין העיר לרצועת החוף.
- בדיקת אפשרות ניצול המרחב הימי ליצירת שטחים עבור תשתיות עירוניות וארציות ולבינוי עירוני, תוך התחשבות בערכים אקולוגיים ונופיים.
- היערכות לעליית מפלס הים ולהגנת המצוק החופי

² מתוך עדכון התכנית האסטרטגית לעיר תל-אביב-יפו - חזון העיר, 2017

חלוקת רצועת החוף על תמהיל שימושים

חלוקת רצועת החוף על פי התכנית

עיקרי הממצאים

טבע 25.7% מרצועת החוף שמורה במצבה הטבעי (חול, רכס כורכר ואיזור גידול צמחיה מקומית). 19% הינם פארקים טבעיים אינטנסיביים (מפותחים ומגוננים). סה"כ כמעט 45% מרצועת החוף הינו שטח טבעי.

מערכת אקולוגית מתוך כלל אתרי הטבע בעיר, כמעט רבע נמצאים ברצועת החוף והים, עושר הצומח המקומי גדל באמצעות פעילויות שיקום והשבת זנים מקומיים לגנות האינטנסיבית.

חול סה"כ 0.78 מ"ר של חול לתושב.

הנגשה מרינה תל אביב, נמל תל אביב וכל החופים המוכרזים מונגשים לנכים ובכל חוף מוכרז קיימת גישה לים באמצעות כסא ייחודי.

נגישות לאורך הרצועה עובר שביל אופניים באורך של 16 ק"מ, המחבר בין חוף הצוק לבין חוף גבעת עלייה. רובו של השביל מופרד מכביש ומדרכות. עם זאת שבילי אופניים מאונכים לחוף הם מועטים ביותר ולמעשה רק שביל האופניים של טיילת הירקון ורחוב קרן קיימת מגיעים עד קו החוף.

4.8% משטח רצועת החוף מאוכלס בחניונים מוסדרים.

יוקר המחיה 150,000 נופשים בממוצע בחופים בשבתות - 30 אנשים לשמשיה עירונית מסובסדת. זאת בנוסף למחירים מפוקחים על 8 הפריטים הפופולריים ביותר בחוף הים, בכל מסעדות החוף.

חופים מוכרזים 13 מספר החופים המוכרזים הגדול ביותר לעיר בארץ. 33,300 תושבים לחוף מוכרז.

בטחון במהלך השנה הוקמה יחידת שיטור חופית - סע"ר חוף. היחידה כוללת 52 שוטרים ומבצעת בממוצע 6 סיורים ליום. בשנה האחרונה טופלו כ-60% יותר אירועים ברצועת החוף.

עירוב שימושים 63% מרצועת החוף הינו שטח ציבורי פתוח: חול, טיילות, פארקים ושטחים טבעיים. 28.2% מוקדשים למתחמי בילוי ופנאי.

מתוך בתי העסק במתחמי הפנאי: 25% עסקי הסעדה, 25% מסחר, 20% שטח תפעולי ומתקני שירות, 14% תרבות וספורט.

ספורט ימי ברצועת החוף קיימים 9 אזורים המותרים לפעילות ספורט ימי שאינו ממונע (בנוסף למעגנות העיר).

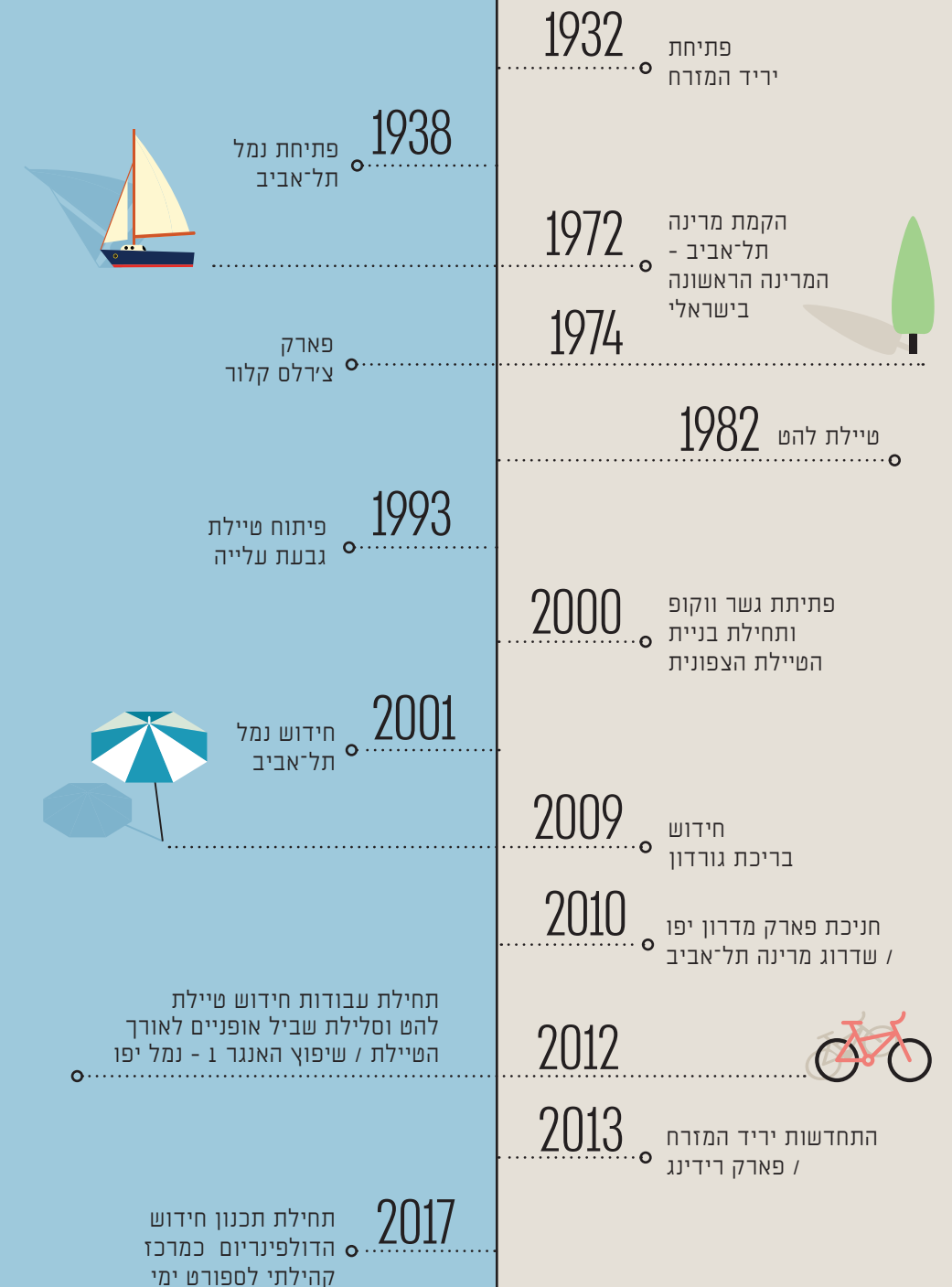
מעל 500 כלי שיט עוגנים בתל-אביב-יפו, מתוכם 93 ספינות דיג.

משאבים רצועת החוף מייצרת כ-18 טון פסולת ליום כ-1.5% מכלל הפסולת העירונית.

בינלאומיות 86% מחדרי המלון בעיר נמצאים בקו ראשון מול רצועת החוף.

בהמשך החוברת מופיעים מגוון הנתונים שנאספו על רצועת החוף לשנת 2017. הנתונים מופיעים בחמישה פרקים על פי חמשת ערכי היסוד בחזון אתרים.

שלבי פיתוח רצועת החוף

כל הממצאים בנושא

טבע

רצועת החוף והים של תל-אביב-יפו חובקת מגוון רחב של בתי גידול ותצורות טבע מטבלאות הגידוד בים דרך החולות ועד למצוק הכורכר.

מכלול הטבע העירוני כולל שטחי טבע טבעיים ושטחי טבע מלאכותיים, כמו פארקים וגינות. במסגרת סקר טבע עירוני, שבוצע ב-2012, זוהו 52 אתרי טבע עירוניים, המשמרים במידה רבה תהליכים אקולוגיים ומתפקדים כמערכות אקולוגיות פעילות. מתוך אתרי הטבע העירוניים, 13 שוכנים לאורך חוף הים בשני מקבצים מרכזיים: 9 בחלק הצפוני של הרצועה ו-3 בחלק הדרומי, סמוך לגבול עם בת ים.

ערכי הטבע במערכות החוף והים

מגוון ביולוגי ברצועת החוף

				
מיני דגל	דגים	חסרי חוליות	ציפורים	צמחים
3	26	51	66	203
הטלות שנתיות של צבי ים	סוגים	סוגים	סוגים	סוגים
			17 עופות ים	14 מקומיים
				7 נדירים
				27 מינים שהושבו - צמחים מקומיים אשר נזרעו לאורך הטיילת באופן מלאכותי בכדי לשחזר את נוף המקום

צילום דורון סהר

עיקרי הממצאים של סקר טבע עירוני 2012

אזור	מגוון	מינים בסכנת הכחדה
חוף הצוק	99 צמחים 14-12 יונקים 29 זוחלים 23 עופות	צמחים: חלבולב שרוע, ציפורנית חופית, יונקים: קיפוד חולות. זוחלים: צב יבשה מצוי, שנונית שפלה, נחושיית נחשונית, מחרוזן האוכפים. עופות: שרקרק מצוי.
תל ברוך - רכס	56 צמחים 9-7 יונקים 27 זוחלים 1 עופות	
תל ברוך - ים	7 אצות 22 חסרי חוליות 1 זוחלים (צב-ים) 16 דגים	
חוף שדה דב (טיילת)	36 צמחים 25 מיני צמחים מושבים 2 יונקים 3 זוחלים 14 עופות	צמחים: ציפורנית חופית. עופות: שרקרק מצוי. זוחלים: צב יבשה מצוי, שנונית שפלה, נחושיית נחשונית, מחרוזן האוכפים.
גן העצמאות	47 צמחים 8-7 יונקים 27 זוחלים 15 עופות	צמחים: חרחבינה חופית, גלית גדולה, חלבולב שרוע, מרסיה זעירה. זוחלים: צב יבשה מצוי, שנונית שפלה, מחרוזן. עופות:
מדרון יפו	35 צמחים 7 יונקים 27 זוחלים 19 עופות 23 מיני עופות ים ³	זוחלים: צב יבשה מצוי, שנונית שפלה, נחושיית נחשונית, מחרוזן האוכפים.
גבעת עלייה - חוף	45 צמחים 4 יונקים 28 זוחלים 19 עופות 23 מיני עופות ים	צמחים: צלבית החוף. זוחלים: צב יבשה מצוי, שנונית שפלה, נחושיית נחשונית, מחרוזן האוכפים, צב ים ירוק, צב ים חום.
גבעת עלייה - ים	12 אצות 42 חסרי חוליות 1 זוחלים (צב-ים) 16 דגים	חסרי חוליות ימיים - חילזון צינוריר בונה ("Dendropoma petraeum")

מסקנות חשובות מסקר טבע עירוני 2012:

- ים תל ברוך וים גבעת העלייה הם בתי הגידול הייחודיים והשמורים ביותר ברצועת החוף.
- הצוק הדרומי, שפך הירקון ורכס הכורכר בגן העצמאות הם ברמת שימור נמוכה יחסית לערכי הטבע בהם. **מאז עריכת הסקר ב-2012 נעשים מאמצים לשמר ולשקם את הטבע העירוני בכלל וברצועת החוף בפרט. מאמצים אלה כוללים פעולות שימור, חסימת מינים פולשים, השבת מינים מקומיים ומניעת פגיעה ועומסים.** חשוב לציין כי מאז 2012 לא בוצע סקר טבע עירוני עדכני, למעט סקרים ייעודיים בחוף הצוק ובטבלאות הגידול בחוף גבעת עלייה, ומצב החוף העדכני אינו מנוטר ומתועד.

דוגמא מוצלחת לטבע ברצועת החוף של תל-אביב-יפו

פארק חופי רדינג - (חוף שדה דב)

פארק חופי רדינג משתרע על שטח של 50 דונם ומכיל צמחייה מקומית עמידה לתנאי החולות ולקרבה לים, למליחות, לרוחות ולתנאים המיוחדים. נבחרו ונאספו זרעי צמחים אופייניים למקום ולתנאים (כ-60 סוגים שונים), אשר נזרעו על אדמת חיפוי (שנאספה ונשמרה בעת ביצוע העבודות באתר ופזורה מחדש עם גמר הכנת השטח), המכילה גם זרעים של צמחים שגדלו במקום כששימש כחצר גרוטאות של תחנת הכוח.

יתר על כן, הצמחים שמתפתחים ומתבססים במקום מהווים מאגר זרעים לשימוש במקומות שונים בעלי תנאים סביבתיים דומים, כלומר להגדלת מאגר הצמחייה המקומית, שחלקה נתון בסכנת הכחדה. צמחייה זו והצורה בה היא פזורה בשטח, בינות לסלעי הכורכר, משמשת גם כבתי גידול לבעלי חיים שזו להם הסביבה הטבעית. רוב הצמחים בפארק אינם מושקים ומתקיימים רק ממימי הגשם, דבר המשפיע על המופע שלהם בהתאם לכמות הגשמים באותה השנה.

רעיונות מן העולם לשיקום טבע ימי עירוני - שונית מלאכותית

בשנת 2008 הציבה העיר מרסיי שונית מלאכותית מוטבעת אל מול חופי העיר. מטרת המיזם היתה לשקם ולטפח את המערכת האקולוגית באופן שיתרום גם לפיתוח הכלכלה הכחולה - תיירות ודיג. במסגרת המיזם הוצבו בים מספר רב של שוניות מלאכותיות, המופצות על שטח של 2200 דונם בין 25 עד 30 מטרים עומק. בין השוניות הגדולות הוצבו מבני שונית קטנים יותר היוצרים מסדרון אקולוגי ומאפשרים מעבר של מיני בעלי חיים בין השוניות וביניהן לבין בתי הגידול הטבעיים. תשומת לב מיוחדת ניתנה לגיוון של הצורות והחומרים מהם בנויות השוניות כדי לאפשר מגוון ביולוגי רחב. כמו כן הוקם מרכז חינוכי סביב האתר. המיזם לווה בתוכנית ניטור שהוכיחה את ההצלחה של המבצע: הגדלת מגוון המינים מ-28 ל-64 בארבע שנים, בנוסף האתר הפך לאזור ציד עבור להקת דולפינים שאימצה את האיזור.

³ אשר תועדו מקננים או חולפים באזור (בספרות)

⁴ לא נמצא בסקר של 2012 אלא ב"סיכום סקר ביולוגי בגבעת עלייה לקראת פרויקט מסילה רביעית באילון - 2016"

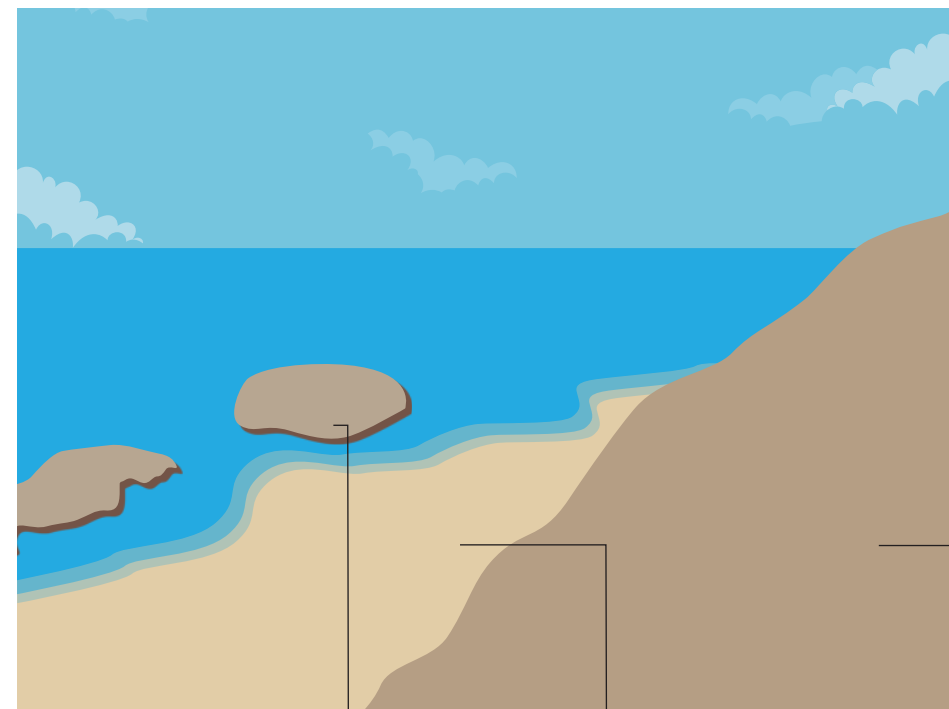
כל הממצאים בנושא

תושבים

צילום: דורון סהר

בתי גידול ברצועת החוף

טבלאות גידוד

טבלאות הגידוד ומשטחי הסלע, הגבוהים מעט מפני הים, הם שריד של גבעות כורכר שכורסמו במשך הזמן על ידי הגלים. הטבלאות מייצרות בית גידול עשיר ומגוון. מין חשוב במיוחד הינו חילזון הצינוריר, שממלא תפקיד בבניית טבלאות הגידוד על ידי השקעת שלד חיצוני המתחבר לשולי הטבלה וסופג את מפגעי הים.

אזור החוף

רצועת החוף החולית נפרשת מן הים ועד מרגלות המצוק, חשופה מצמחייה ומהווה בית גידול למיני בעלי חיים בעלי זיקה ימית. לדוגמה רצועת החוף מהווה אתר הטלה לנקבות צב-ים חום וירוק.

רכס כורכר

רכס הכורכר הינו מעין דיונה מאובנת- מופע ייחודי לישראל. גיר שמקורו בים מלכד את החול הקוורצי וכך נוצר הכורכר. בנוסף למקורות מרכיבי הכורכר, התאבנותן של חלק מהדיונות תלוי גם באקלים הים תיכוני הלח השורר במישור החוף. לכן, רכסי הכורכר מעידים, למעשה, על קווי חוף קדומים במליוני ומאות אלפי השנים האחרונות. רכסי הכורכר הם תשתית למינים ים תיכוניים, מדבריים, חופיים ואף למינים אנדמיים אשר התפתחו בבית גידול ייחודי זה דוגמת שום תל-אביב.

דוגמא מוצלחת

להנגשת רצועת החוף של תל-אביב-יפו לתושב

השכרה עממית של מתקני חוף

השכרת מתקני החוף לאורך השנים נעשתה באמצעות זכייני המסעדות בחופים. בשנים האחרונות התקבלה החלטה בעירייה להפסיק את מתן השירות במתכונת זו, במטרה להוזיל את העלויות לבאי החופים. העירייה החליטה לקחת על עצמה את נושא מתקני החוף ולתחזק אותם באופן עצמאי ללא מפעילים חיצוניים. כיום בזכות הפעלת המתקנים על ידי אגף חופים, ניתן לשכור את המתקנים במחירים מוזלים, במכונות אוטומטיות שממוקמות בכניסה לחופים ולהשתמש גם בכרטיס התושב החכם - דיגיתל.

14 הקילומטרים של רצועת החוף כוללים 13 חופים מוכרזים, המציעים מגוון שירותי פנאי ונופש ללא דמי כניסה כלשהם. עונת הרחצה ב-2017 נפתחה בתאריך 27.04.17 והסתיימה ב-19.10.17, סה"כ 201 ימים.

פיתוח וניהול רצועת החוף כולל איזון בין מגוון רחב של משתמשים שונים: ספורט ימי, שמירת צניעות, שחרור כלבים, מגרשי משחקים וספורט, מסחר, אמנות, שקט.

נגישות

רצועת החוף מונגשת במגוון אמצעי תחבורה עם עדיפות מובהקת לרכבים פרטיים. לאורך הרצועה עובר שביל אופניים באורך של 16 ק"מ, המחבר בין חוף הצוק לבין חוף גבעת עלייה. רובו של השביל מופרד מכביש ומדרכות וחלקו אף מרומזר. שבילי אופניים מאונכים לחוף הם מועטים ביותר ולמעשה רק שביל האופניים של טיילת הירקון ורחוב קרן קיימת מגיעים עד קו החוף.

נגישות לנכים

מרינה תל-אביב ונמל יפו סיימו תהליך של הנגשת כל המתקנים לבעלי מוגבלויות במהלך 2017. בכל החופים המוכרזים קיימים שבילי נגישות לסככות צל המיועדות לבעלי מוגבלויות, ולפחות כיסא הנגשה אחד שניתן להגיע אותו עד קו המים בסיוע מלווה.

רעיונות מן העולם - להנגשת רצועת החוף לתושב - שירות הסעה לחוף

Beach Bus - בשנה שעברה הפעילה לראשונה מועצת מחוז לוס אנג'לס, קו אוטובוס הנוסע מעמק סאן פרננדו לחוף סנטה מוניקה (הנמצא בקצה המרוחק של העיר). עלות הנסיעה היתה דולר אחד. מטרת השירות היא להנגיש את חוף הים גם לתושבי העיר החיים במרחק רב ממנו, ללא צורך בשימוש ברכב ובמקומות חניה. השירות יוצא משבע נקודות בעמק שלוש פעמים ביום.

דגל כחול

מרינה תל-אביב הינה המרינה הראשונה בישראל לקבל הסמכה של דגל כחול. 9 מחופי העיר הוכרו כחופי "דגל כחול": חוף הצוק הצפוני, חוף הצוק הדרומי, חוף תל ברוך, חוף מציצים, חוף גורדון, חוף פרישמן, חוף ירושלים, חוף צירלס קלור, חוף גבעת עלייה. דגל הכחול הינה תכנית סביבתית - חברתית וולונטרית ובינלאומית, הייחודית לסביבה החופית. התכנית הוכרזה על ידי ארגון התיירות העולמי (WTO) כתכנית הגדולה בעולם במיתוג הירוק (Eco-Label). יותר מ-4,200 אתרים ב-49 מדינות בעולם מניפים כיום את הדגל. הדגל הכחול מוענק לחופים ומרינות העומדים בקריטריונים בינלאומיים בנושאי חינוך ומידע, איכות מים, בטיחות, שירותים וניהול סביבתי.

מזון בחוף

במסגרת המכרזים החדשים פעלה העירייה לעדכון התפריטים המוצעים לבאי החוף על ידי עדכון מחיר סל המוצרים הנמכרים ביותר בחוף וקביעת מחירי מוצרים מפוקחים:

תל אביב
יפו
יפו

עיר ללא הפסקה

5שח קפה

5שח בייגלה

25שח ציפס

30שח אבטיח

21שח בירה

בקבוק מים

7שח מינרלים קטן

5שח קרטיב

פיתה או כריך

עם חומם

12שח וסלטים

שימושים ושירותים לאורך רצועת החוף

משתמשים

150,000

נופשים
בשבתות וחגים

25,000

נופשים ביום
בעונת הרחצה

9 מיליון

נופשים בשנה

15

נקודות WIFI

344,000

מ"ר של חול

80

ס"מ חול פנוי
לתושב⁶

8,776

מ"ר צל

222

לוקרים

5,000

שמשיות

4,000

מיטות שיזוף

3,000

כסאות נוח

7

חופים עם גישה
לספורט ימי

6

חופים לשחרור
כלבים

1

חוף מופרד
לגברים ונשים

9

חופי דגל כחול

13

חופים מוכרזים

18

18 מתקני
ספורט

3

עמדות השאלת
משחקים

4

ספריות
חוף

19

חניות
אוטו

16

תחנות
תל אופן

16

ק"מ שביל
אופניים לאורך
הרצועה

20

ק"מ שביל
אופניים אנכיים

10

חניונים
עירוניים

4

קווי אוטובוס
ייעודיים

⁶ לעומת 1.3 בממוצע ארצי

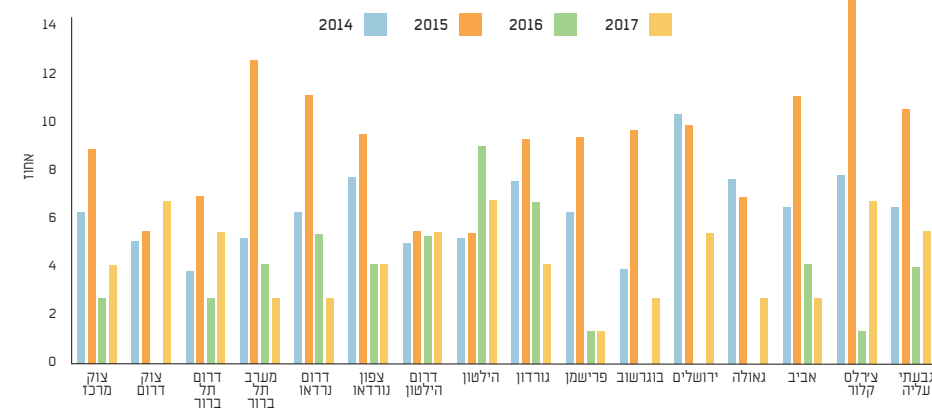
כל הממצאים בנושא קהילה

איכות מי הים

מי חופי הרחצה המוכרזים בישראל נדגמים לבדיקת איכותם המיקרוביאלית על ידי הרשות המקומית, חוף רחצה מוכרז פעם אחת בשבוע. בחודשי החורף החופים שאינם פתוחים נדגמים פעם אחת בכל חודש.

לאורך רצועת הים של תל-אביב-יפו יש שישה נקזים עירוניים: גבעת עליה, אריאנה, דולפינריום, חוף דניאל, טרומפלדור, צוק צפון. הנקזים מנקזים את דרכי ההובלה של מים ממקור נגר עילי ומקורות בהיתר. בסוף כל נקז ימי קיימת בריכת שיקוע אשר מטרתה להפריד בין הפסולת והזיהום המופנים לשפדן ובין המים הזורמים לים. עם זאת ובפרט באירועי גשם קיצוני או גשם ראשון, מזרימים הנקזים פסולת ותשטיפי כביש מהעיר לים.

אחוז בדיקות מי ים חריגות (שאינן בתקן)

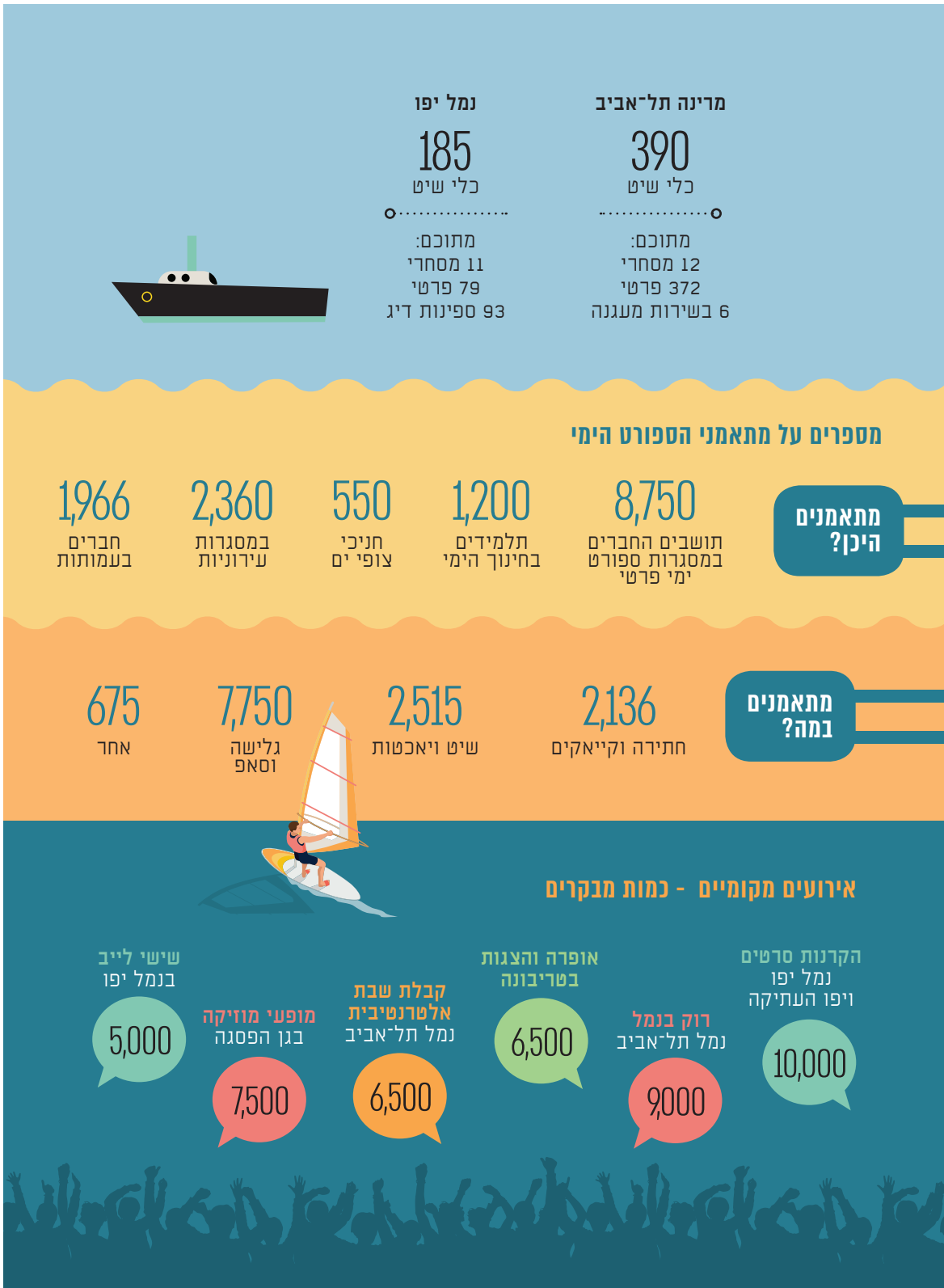
בטחון

לשם ניהול הביטחון והבטיחות בים ובחוף, כחלק בלתי נפרד מניהול השימושים ברצועת החוף, הוקמה ב-2017 יחידת שיטור חופית - סע"ר חוף. היחידה כוללת 52 שוטרים ומבצעת בממוצע 6 סיורים ליום. מאז הקמת היחידה ניכרת ירידה בכמות האירועים הבטיחותיים ואלו המתרחשים זוכים לטיפול יעיל יותר.

בשנה האחרונה
טופלו כ-

60%

יותר אירועים
ברצועת החוף

המפגש בין הים לעיר הינו מרכיב משמעותי במורשת ובזהות העירונית: הנמל הפעיל העתיק בעולם, ספינות המעפילים, יריד המזרח, עיר השמש של גוטמן וביאליק, המפגש בין החול לעצי השיטה ובעיקר, הזיכרונות המשותפים.

רצועת החוף היא המרכז הקהילתי המערבי של העיר - מקום מפגש, מרחב פעילות בעל מנעד רחב, במה לאירועים ומוקד התכנסות - המשתרע ממרכז פרס על גבול בת ים דרך תאטרון "נא לגעת", קהילת האמנים ביפו העתיקה ומוזיאון האצ"ל ועד לשוק האורגני ומרכז היוגה בנמל תל-אביב. ברצועת החוף שוכנים גם מרכזי ספורט ימי עירוניים - מרכז דניאל עמיחי (בפארק הירקון), בריכת גורדון, מרינה תל-אביב, נמל יפו ומרכז הדולפינריום המצוי בשלבי תכנון מתקדמים.

חינוך וספורט ימי

מערכת החינוך בעיר כוללת מסגרות מיוחדות לפעילות וחינוך בזיקה לים: צופי ים ובית הספר הימי.

צופי ים - תנועת נוער הכוללת שני שבטים בעיר תל-אביב-יפו - שבט תל-אביב, שיושב על גדות הירקון, ושבט יפו, שיושב בנמל יפו. חניכי צופי ים מגיעים מכיתות ה' עד יב'. בתל-אביב-יפו פועלים צופי ים בתמיכה עירונית.

בית הספר לחינוך ימי - מסגרת העשרה במקצועות השיט. הפעילות נתמכת על ידי העירייה ומתקיימת במתחמים עירוניים, בנמל יפו, במרכז דניאל לשיט ובמרינה.

מרכז דניאל עמיחי לחתירה - מסגרת עירונית המפעילה מגוון קורסים וחוגים למבוגרים ולילדים

מערכת החינוך - אמנם אין תכניות ייעודיות שמתמקדות בחוף ובים, אך מרבית תכניות הלימודים, שעוסקות בנושאי טבע וסביבה, כוללות מערך לימוד שנוגע לרצועת החוף ולעתים קרובות אף מלווה בסיוור. חלק גדול מהתכניות מבוצע בשיתוף עם עמותות סביבתיות כמו החברה להגנת הטבע ועמותת אקוואשן.

כל הממצאים בנושא

עיר

דוגמא מוצלחת

לקהילה ברצועת החוף של תל-אביב-יפו

שיפוץ טיילת להט

בחמש השנים האחרונות חידשה חברת אתרים את טיילת להט - הטיילת של רצועת החוף המרכזית.

השיפוץ כלל שדרוג של הטיילת ומבני החוף בדגש על קישוריות העיר אל הים. בכדי לאפשר תנועה ונגישות נוחה וקלה לכל באי החופים, גם לבעלי מוגבלויות, נבנו טריבונוט ישיבה המגשרות בין מפלס הטיילת העליונה ומפלס החוף, וטיילת תחתונה במפלס החוף. כל הטיילת כוללת מעברים לא מדורגים לנכים. שיפוץ הטיילת הכשיר את שטחי החוף למגוון רחב של פעילויות פנאי ברוח קו החוף: ספורט, ספורט ימי, תצפיות, מתקני משחק, פינות מנוחה, פינות מוצללות, ווויפיי חינם לאורך כל הרצועה המרכזית. ריהוט הרחוב והצמחייה הוחלפו, ומינים מקומיים של צמחים הושבו גם לטיילת המרכזית.

אמנות, תרבות ומורשת

סמוך לרצועת החוף שוכנת קהילת האמנים של יפו העתיקה, המתפרשת גם למתחם נמל יפו. באזור מרוכזים חללי תצוגה ויצירה, חלקם קבועים וחלקם מזדמנים.

4 תאטראות | 4 מוזיאונים | 3 מוזאונים היסטוריה | 38 גלריות במתחם יפו ונמל יפו
3 גלריות בנמל תל-אביב

פעילויות קהילתיות לאורך רצועת החוף

חוף הים הוא למעשה המרכז הקהילתי הגדול בעיר. אגף הקהילה, התרבות והספורט בשיתוף עם חברת אתרים ומחלקת החופים מפעילים שלל פעילויות קהילתיות לאורך החופים, בעיקר בחודשי הקיץ העמוסים. בחלקה המרכזי של הרצועה, ממוקם מרכז הספורט הקהילתי בריכת גורדון, המהווה עוגן משמעותי בחיי הקהילה באזור.

סוגי הפעילויות הקהילתיות לאורך רצועת החוף:

- ריקודי עם בחוף גורדון
- חניית קרוואנים בחניון נמל יפו
- פילאטיס חוף
- טאי צ'י בחוף
- קבוצת ריצה בנמל תל-אביב
- יוגה על הדק - נמל יפו, בריכת גורדון, נמל תל-אביב
- חוף שכוני בחוף מציצים - פעילויות לכל המשפחה
- שעת סיפור בחופים

רעיונות מן העולם לקהילה ברצועת החוף - חינוך מקצועי ימי

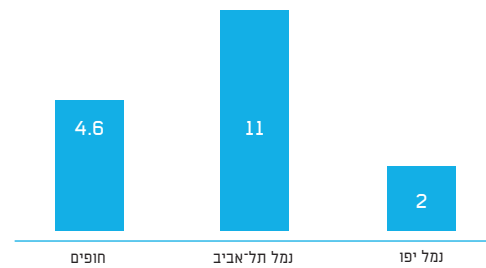
Rocking the Boat הינה תוכנית חינוכית בברונקס, ניו-יורק, המסייעת לנוער בסיכון לבנות עתיד בעזרת מקצועות הים. התוכנית משלבת בין מקצועות הים - ספנות, שיט, מדע סביבתי, למקצועות ה-STEM (מדע, טכנולוגיה, הנדסה ומתמטיקה). מטרת התוכנית הינה לאפשר הזדמנות שווה לכל תלמידי העיר, ולסייע לתלמידי התיכון להשתלב במוסדות להשכלה גבוהה ובשוק העבודה העתידי. התוכנית בנויה מהכשרה מקצועית ימית וליווי רגשי ומקצועי לאורך כל התיכון ועד לקבלה למכללות, לימודי מקצוע ועיסוק במקצועות הים. צוות התוכנית עצמה מורכב בין השאר מבוגרי התוכנית.

בשנת 2016 הפקידה עיריית תל-אביב-יפו את הניהול והפיתוח על רצועת החוף והים בידי חברת אתרים. עד אז נוהלה הרצועה על ידי שבעה גופים שונים - עירוניים, ממשלתיים ומשותפים לעיר ולממשלה. ב-2015 החליטה עיריית תל-אביב-יפו לרכוש את חלקה של הממשלה ולאחד את ניהול רצועת החוף תחת קבוצת אתרים. לצד קבוצת אתרים, עומדים גופים עירוניים האחראיים על מנעד השירותים והפעילויות הנגזרים מניהול הרצועה ומהווים את מוקדי הפעילות ללא הפסקה של רצועת החוף.

צריכת משאבים

ברצועת החוף עובדים כתשעה מיליון מבקרים בשנה, שצורכים חשמל, מים ומגוון מוצרים ומייצרים פסולת. כחלק מתפיסת ניהול מקיימת יש שאיפה לצמצם את צריכת המשאבים במרחב. טיפול בפסולת כולל הפרדה לנייר, קרטון ואריזות ואיסוף בקבוקים.

טון פסולת המפונה ליום

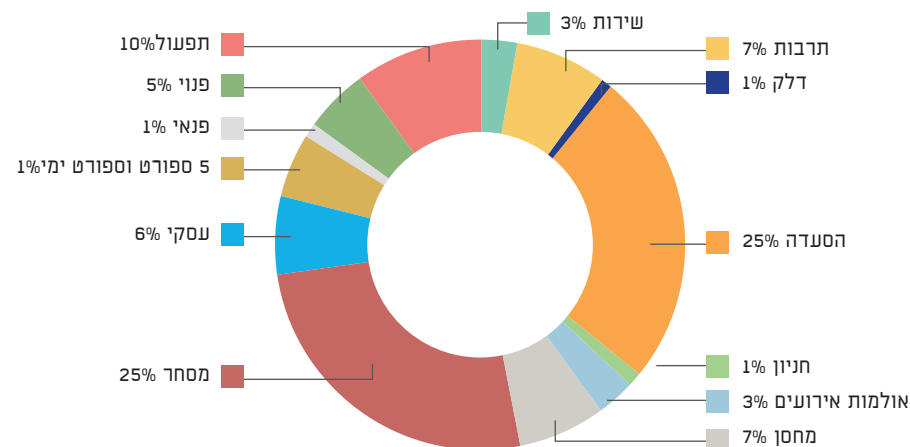

שימושי קרקע

רצועת החוף כוללת מכלולים ושימושים מגוונים: פנאי ונופש, מסחר, תעסוקה, ספורט, חנייה, תשתיות ותפעול, עגינה ומשרדים. לכל אחד ממתחמי הרצועה ייעוד שונה ומכאן גם תמהיל שימושים שונה. להלן תמהיל השימושים לאורך כל רצועת החוף: חצי האי הירקוני, נמל יפו, רצועת החוף, כיכר אתרים, מרינה תל-אביב, גן לונדון.

מתוך בתי העסק במתחמי הפנאי: 25% עסקי הסעדה, 25% מסחר, 20% שטח תפעולי ומתקני שירות, 14% תרבות וספורט, 16% הנותרים מחולקים בין עסקים, אולמות, תחנות דלק, חניונים ונכסים פנויים.

התפלגות מספר בתי העסק לאורך רצועת החוף על פי תמהיל העסקים

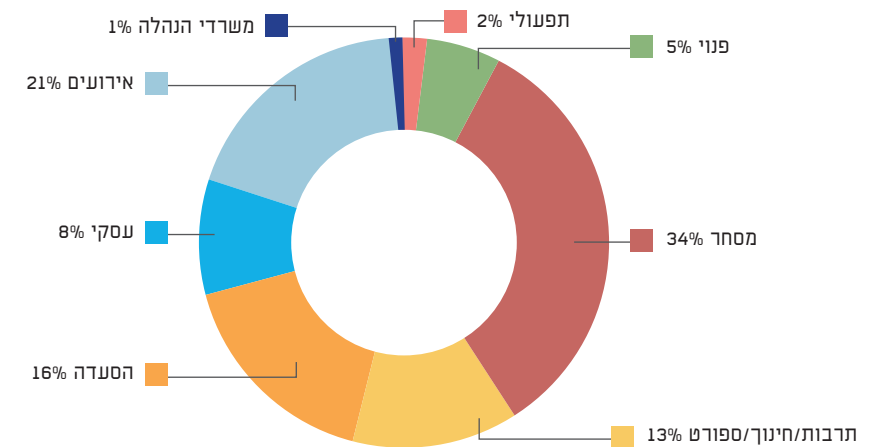
על פי איגום כל הנתונים שהתקבלו מחברת אתרים ל-2017

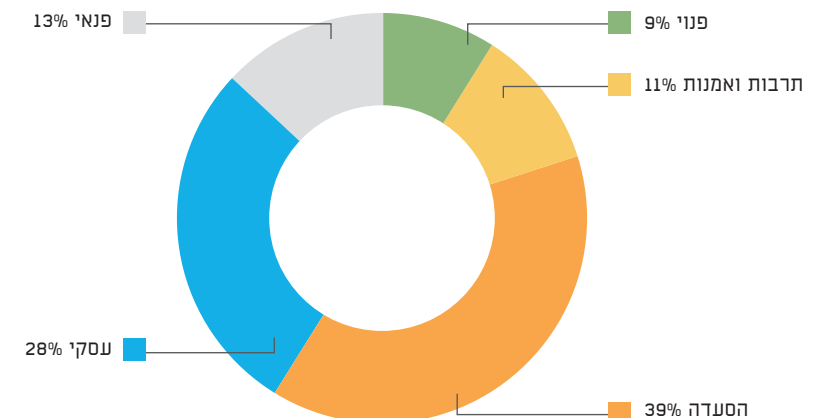
תמהיל שימושים מסחריים

מרכז המסחר והפנאי הצפוני של רצועת החוף משתרע על שטח של כמעט 50,000 מ"ר, בתוכם נמל תל-אביב ומתחם יריד המזרח. תמהיל העסקים והשימושים מגוון ומשלב בין מסחר בילוי ועסקים.

שטח חצי האי הירקוני על פי תמהיל העסקים - סה"כ 46,826 מ"ר

שטח נמל יפו על פי תמהיל העסקים - סה"כ 6,670 מ"ר

דוגמא מוצלחת

לחיבור בין עיר לים

נמל תל-אביב ויריד המזרח

לקראת אמצע המאה העשרים הפך חצי האי הירקוני לגשר הבינלאומי של תל-אביב החדשה. באפריל 1934 נפתח יריד המזרח באירוע חגיגי בנוכחות הנציב העליון ארתור ווקופ. ביריד השתתפו 30 מדינות וביקרו בו כ-600,000 מבקרים. כשנתיים לאחר מכן נפתח נמל תל-אביב, שבא להחליף את נמל יפו, סמוך למתחם יריד המזרח. עם קום המדינה והתכנסות העיר מזרחה ננטשו ונזנחו שני המתחמים. בתחילת המאה העשרים ואחת הכריזה העירייה על שיקום חצי האי הירקוני והפיכתו למרכז פנאי ובילויים לתושבים ולמבקרים. ב-2001 נחנך פרויקט שיקום הנמל ובהמשך הובילה חברת אתרים גם את שיקום מתחם יריד המזרח שנפתח לקהל ב-2013. כיום, הפך המתחם לאחד ממרכזי הבילוי הפעילים של תל-אביב-יפו.

דיג

בים, לאורך חופיה של תל-אביב-יפו, פועלים דייגים רבים, מיעוטם דייגים מקצועיים, שיוצאים לדיג מסחרי בספינות מנמל יפו, חלקם הגדול - דייגים חובבים הפועלים לאורך החוף.

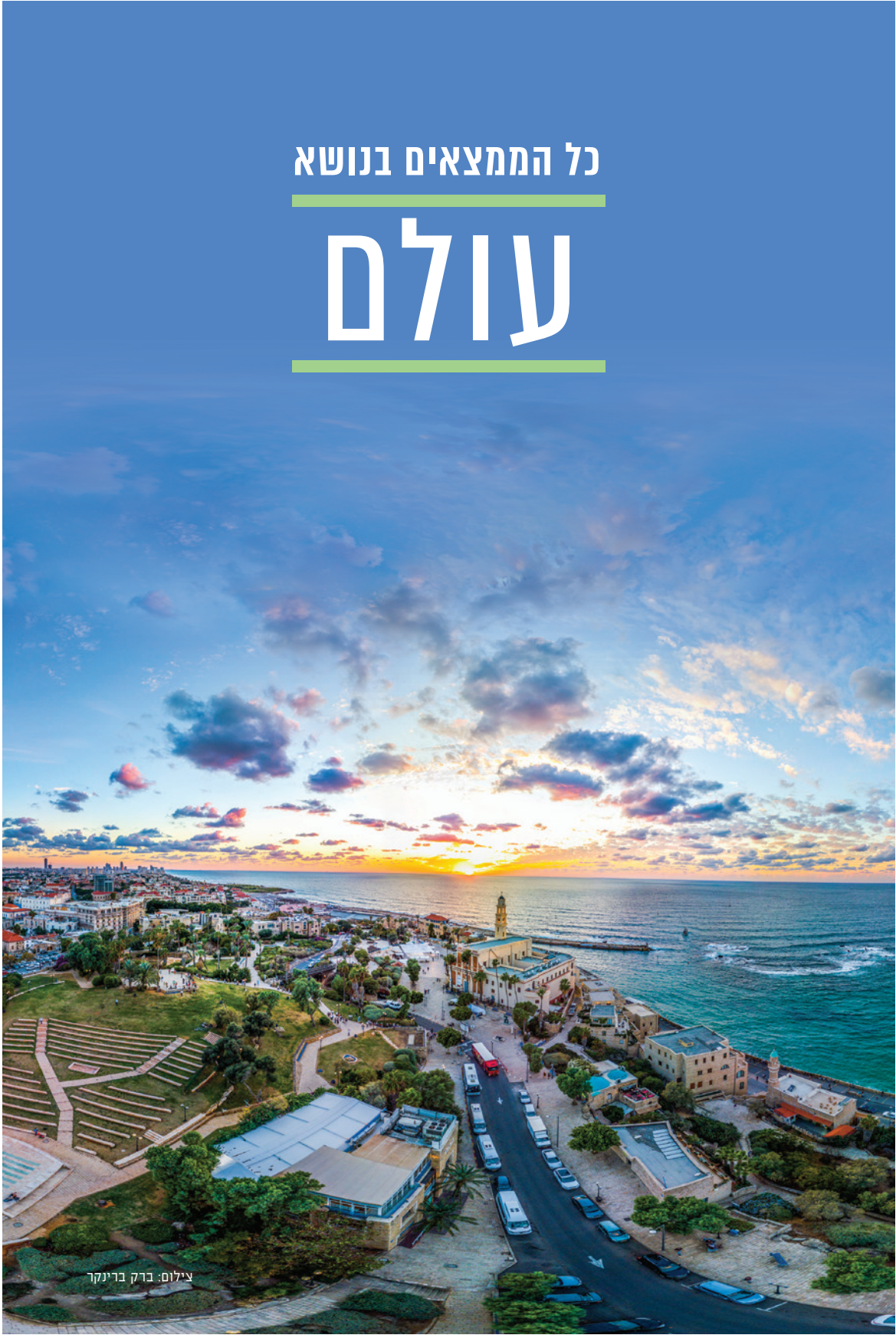

רעיונות מן העולם לחיבור בין עיר לים - תוכנית אסטרטגית רב תחומית לרצועת החוף

ב-2010 הוקמה באוקלנד, ניוזילנד, הסוכנות לפיתוח רצועת החוף תחת המועצה המקומית אחת ממטרות הארגון הינה למפות את הגורמים המרכיבים את רצועת החוף ולייצר תוכנית אסטרטגית ותוכנית פיתוח לרצועת החוף. התוכנית זיהתה חמש מטרות על לפיתוח: טבע, מרחב ציבורי, כלכלה, חינוך ומגורים. התוכנית האסטרטגית כללה המלצות לתכנון ותפעול ברצועה לטווח המידי והארוך, מיפוי שותפים רלוונטיים, ותיאור פרויקטים ליישום. באופן הזה התוכנית מהווה מנגנון ישים לפיתוח רצועת החוף.

כל הממצאים בנושא

עולם

רצועת החוף היא הגבול המערבי של העיר ושל מדינת ישראל והיא גם הפנים לעולם. כבר בסוף שנות העשרים של המאה הקודמת שימשה רצועת החוף אכסניה לשיתופי פעולה בינלאומיים עם פתיחת יריד המזרח בשנת 1934. אופייה הבינלאומי של הרצועה נשמר לאורך השנים - בצידה המזרחי נבנתה רצועת בתי המלון של העיר ובתחומה הוקמו מתחמי מסחר, פנאי ונופש ולאחרונה אף עסקים.

הקישור לים ולתעבורה הימית הוא ציר מרכזי בחיבור לעולם, כיום פועלים מרינה מרכזית ברצועת החוף של תל-אביב-יפו ונמל דיג ביפו. בעתיד הקרוב עומדות להצטרף שתי מעגנות נוספות: המרינה הירוקה בנמל תל-אביב (לכלי שיט לא ממונעים) ומרינת רדינג בשפך הירקון. תל-אביב-יפו מבקשת להביא לעיר מיליון תיירים נוספים בשנה ולהכפיל את תשתיות התיירות בעיר, בהן פיתוח רצועת החוף והגדלת היצע החדרים בסמיכות לחוף. בשנה וחצי הקרובות (עד סוף 2018) ייפתחו עוד שישה בתי מלון לאורך רצועת החוף, שיכילו כ-600 חדרים. מ-2018 עד 2022 מתוכננים 1800 חדרים נוספים. מרבית הבנייה של בתי המלון בעיר (כ-90%) מרוכזת ברצועת החוף.

תיירות

כדיון	תכוסה	חדרים	בתי מלון
302 מיליון \$	71%	6,800	61
		86% מכלל החדרים בעיר	

רעיונות מן העולם לחיבור בינלאומי ברצועת החוף - כלכלה כחולה

האיחוד האירופאי בשיתוף ה UfM - Union pour la Mediterranee, יוזם ומוביל תהליך לקידום הכלכלה הכחולה באגן הים התיכון. התהליך כולל בין היתר חשיפה לחומר מקצועי בנושא כלכלה כחולה, כנסים מקצועיים וגיבוש הצהרה משותפת של המדינות השותפות, ברמת מיניסטרילית, על מנת למנף, לקדם וליצור מחויבות משותפת אזורית לנושא. במסגרת המפגשים שנערכו בשנת 2015 גובשה ונחתמה הצהרה משותפת לקידום הכלכלה הכחולה באגן הים התיכון. ההצהרה מדגישה כי בניצול הפוטנציאל של הצמיחה והכלכלה הכחולה באגן הים התיכון יש להבטיח שמירה על ים בריא ויצירת מקומות עבודה, פיתוח בד-קיימא של מגזרים ימיים הן לאומית והן באגן הים התיכון בכללו. מינהל התכנון, הוא הגורם המייצג את ישראל בפורום האזורי, כהמשך לייזום, קידום והובלת מסמך מדיניות לתכנון וניהול המרחב הימי - ים תיכון.

צילום: ברק ברניקר

דוגמא מוצלחת

לחיבור בינלאומי ברצועת החוף

שותפות בינלאומית - למידת עמיתים לניהול חוף מושכל

חברת אתרים בשיתוף עם מנהלת "עיר עולם" של עיריית תל-אביב-יפו, מקיימות מדי שנה מפגש של נציגי רשויות חוף מהעולם עם נציגים מהצוותים העירוניים בישראל. המפגשים מתקיימים במסגרת שבוע ה-DLD, ועידת תל-אביב-יפו לחדשנות. בשנת 2017 התקיימה סדנת למידה בנוסף לוועידה. את הסדנה הנחה Roland Lewis, מנכ"ל ארגון ה-Waterfront Alliance מניו יורק. הסדנה התמקדה בהצגת כלי הערכה לפיתוח ברצועות חוף - WEDG שבהמשך יותאם לשימוש בתל-אביב-יפו.

אירועים

SAIL TEL AVIV - תל-אביב-יפו חוגגת ים

ביוני 2017 התקיים אירוע SAIL תל-אביב-יפו בפעם השנייה. זהו האירוע הימי הגדול בישראל - ארבעה ימים של פעילויות ואטרקציות לאורך רצועת החוף של העיר. הפסטיבל, שנערך ביוזמת עיריית תל-אביב-יפו וחברת אתרים, מתמקד בפעילויות ים וחוף ומאפשר לציבור להשתתף באופן פעיל בתחרויות ובמגוון התנסויות ופעילויות לכל המשפחה. במרכז הפעילות עומדים ענפי הספורט הימי בשיתוף הפורום לקידום השיט בישראל, ושיאה במשט הראווה, שבו משתתפים מאות כלי שיט מרחבי העולם, והוא כולל תחרויות ביאכטות, במפרשיות, בקיאקים, בגלשני רוח ובסאפ.

קהל

70,000

משתתפים בתחרות

8,000

מצעד הגאווה

מצעד הגאווה ה-19 התקיים בשנת 2017 בסימן הקהילה הביסקסואלית והזכות לחיים בשוויון ובכבוד. הפסטיבל נפתח בצעידה ברחובות העיר והמשיך לטיילת הרברט סמואל ועד גן צידלס קלור שבחלקה הדרומי של טיילת החוף. מצעד הגאווה בתל-אביב הינו מצעד הגאווה הגדול במזרח התיכון. **במצעד לקחו חלק כ-200,000 משתתפים מתוכם כ-30,000 תיירים.**

תיירים

30,000

מתוך כלל המשתתפים

משתתפים

200,000

סיכום

זהו דוח מצב הראשון לרצועת החוף של תל-אביב-יפו, מטרתו לא רק להציג את המצאי ולהגדיר נושאים הדורשים מעקב לשנים הבאות, אלא גם לזהות ולהצביע על חוסרים בנתונים ובמידע. להלן רשימת הנושאים המומלצים לבחינה בדוחות הבאים:

1. ניטור אתרי הטבע ומאפייני מפתח בסביבה
 2. התנהגות מבקרים:
 - כמויות מבקרים מפולחות עיתית וגיאוגרפית
 - שביעות רצון של מבקרי רצועת החוף
 - פילוח האוכלוסייה לפי מאפיינים דמוגרפיים, אופי הפעילות, צרכים וכו.
 3. ניטור הזרמת הנקזים העירוניים אל הים
 4. מיפוי פרויקטים לפיתוח
 5. נגישות תחבורתית כולל ספירות תנועה, פיצולי נסיעות, תפוסת חניונים וכו.
- חברת אתרים מובילה את הטמעת הניהול המשולב של רצועת החוף בשילוב המדיניות והתכניות העירוניות וחיבור העיר לים על ידי יצירת מגוון תכנים, שירותים ושימושים לאורך רצועת החוף.
- שאיפתנו לדוח 2018, היא להציג מדדים לפיתוח מושכל ומקיים של רצועת החוף, בהתאם לחזון העיר וחזונה של חברת אתרים.
- בנוסף, בכל שנה ישאף דוח רצועת החוף להציג תמונה מדויקת יותר של רצועת החוף, והתפתחותה באמצעות מדדים כלכליים, סביבתיים וקהילתיים.
- נשמח לשמוע המלצות ורעיונות בכתובת המייל info@atarim.gov.il ובטלפון 03-5640100.

תודות

תודות לעובדי והנהלת קבוצת אתרים:
נמל יפו, יפו העתיקה, התחנה, מרינה, נמל
תל-אביב ויריד המזרח

תודה לחברי הדירקטוריון של קבוצת אתרים

עיריית תל-אביב-יפו:

חטיבת תפעול - ניהול ותפעול שוטף של
חופי העיר והפארקים לאורך הרצועה

• אגף חופים

• אגף שיפור פני העיר

• רשות לאיכות סביבה

מנהל קהילה תרבות וספורט - ניהול ותפעול
אירועים ופעילויות קהילתיות וספורטיביות
לאורך רצועת החוף

• אגף קהילה ופנאי (צפון, מרכז ודרום)

• רשות הספורט - ספורט חופי וימי

• אגף תרבות ואומנויות

מנהל בינוי ותשתיות

• אגף דרכים ומאור

מנהל הנדסה

• מהנדס העיר

• רישוי עסקים

• אדריכל העיר

• תכנון אסטרטגי

חטיבת תכנון ארגון ומערכות מידע

• המרכז למחקר כלכלי חברתי

• אגף תקשוב ומערכות מידע

דובר העירייה

אגף נכסי העיר

המשלמה ליפו

100 ערי חוסן

מנהלת עיר עולם ותיירות

היגוי וניהול: סוזאנה קריימר

כתיבה: ד"ר אורלי רונן ורותם טריביצקי

עיצוב: סטודיו טאצ'

ביבליוגרפיה

אטלס המפות, מסמך המדיניות למרחב הימי של ישראל. ירושלים: מנהל התכנון (2015)
השנתון הסטטיסטי תל-אביב-יפו. המרכז למחקר כלכלי וחברתי, עיריית תל-אביב-יפו (2017)
מסמך מדיניות למרחב הימי של ישראל - ים התיכון. ירושלים: מנהל התכנון (2017)
תקציב תל-אביב-יפו, עיריית תל-אביב-יפו (2017)
סקר טבע עירוני תל-אביב-יפו. תל-אביב-יפו: היחידה לתכנון אסטרטגי (2012)
עדכון התכנית האסטרטגית לעיר תל-אביב-יפו. עיריית תל-אביב-יפו (2017)

Touch

www.atarim.gov.il
